

Instrukcija, predpisana za vse univerzitetne in licejske knjižnice z dvornim dekretom 30. aprila 1778, št. 628¹

1. Prvo, kar moramo opraviti pri ureditvi vsake knjižnice, je sortiranje knjig, ki obstaja v tem, da si zasnujemo sistematični načrt ved in potemtakem prihodnjih knjižničnih oddelkov, nato knjige v skladu s temi oddelki razložimo in jih postavimo v za to določene omare. Glavni oddelki so npr. : teologija, filozofija, pravo, medicina, matematika, zgodovina, filologija. Vsaka teh glavnih disciplin mora spet dobiti svoje pododdelke in podstroke. *Teologijo* je npr. dopustno razdeliti na 10 strok, namreč na *hierografijo, hermenevtiko, patristiko, dogmatiko, polemiko, kazuistiko, pastoralno teologijo, asketiko, liturgiko* in *sinodiko*. Hierografija obsega zapisano božjo besedo in jo je spet mogoče razdeliti 1) na *poliglote* ali izdaje biblije v več jezikih, 2) na *biblije v mrtvih jezikih*, kot so hebrejski, grški in latinski, 3) na *biblije v še živih jezikih* itn.

Pri postavitvi knjig moramo

2. paziti, da bodo v vsaki disciplini postavljena najprej zgodovinska in pripravljalna, nato splošna in končno posamična dela, in sicer vselej ob upoštevanju časovnega zaporedja; vendar tako, da a) formata nikoli ne zapostavimo, torej folije k folijam, kvarte h kvartom itn., in b) da knjige ne stojijo preveč tesno druga ob drugi, ker bo, razen pri manjši pomnožitvi knjig, potrebno poskrbeti za precejšnje premestitve.
3. Potem ko so knjige na navedeni način razpostavljene, označimo vsako omaro z rimsko številko in od spodaj navzgor vsak predal v omari z latinično črko. Številko omare kot tudi črko predala nato zabeležimo znotraj na platnični ali na prvem belem listu in poleg tega opremimo z arabsko številko, ki kaže, katero mesto ima knjiga v svojem predalu. Na ta način pove torej IX.D.8. toliko kot osma knjiga v *četrtem* predalu *devete* omare. S tem je preprečena zmešnjava in, če so ti znaki pravilno pripisani v katalogu, hkrati olajšana pregled in iskanje.
4. Potem se lotimo *osnovnega kataloga*, to je da bodo vse knjige na papirju (poli papirja, op. prev.), katerega zadnja stran mora biti nepopisana, zapisane v samovoljnem redu, in sicer, da bodo poleg naslova vsake knjige in imena avtorja hkrati zapisani kraj, leto, format naklade, vezava in njeno mesto v knjižnici.

¹ *Prevod predpisa, objavljenega v priročniku Grassauer, Ferdinand. Handbuch für Universitäts- und Studien-Bibliotheken... Wien, 1883, str. 171–175.*

5. Nato ta katalog tako razrežemo na posamezne liste, da je na vsakem listu zapisana samo ena knjiga. Te liste nato sortiramo na 2 dela, od katerih eden vsebuje knjige, katerih avtorji so imenovani, drugi pa anonimna (anonimna dela, op. prev.), nato to in ono zložimo po abecednem redu in v enaki obliki kot v prilogah A in B prepisemo ter vse skupaj popišemo, iz česar nastane *abecedni katalog*.
6. V tem abecednem katalogu pustimo za vsakim avtorjem opazen prostor, da bi, če si bo knjižnica oskrbela še nekaj njegovih del, slednja mogla biti zapisana po pripadajoči razvrstitvi; za vsako črko pa pustimo nekaj čisto praznih listov, da bi tiste spise, ki ne bi več mogli biti zapisani po pripadajoči razvrstitvi, temu primerno dodali in na ta način bi ti listi mogli nadomestiti *akcesijski katalog*. Pri abecednem katalogu moramo še paziti, da so v njem posamično zapisane tudi najmanjše razprave, ki so včasih natisnjene ali vezane skupaj z drugimi deli. Tako npr. ni dovolj, da pri S najdemo Schmidtov Thesaurus juris Ecclesiastici, ampak morajo biti vsi avtorji, ki so to zbirko dokončali, o tem vpisani tudi pod svojimi lastnimi črkami.
7. V knjižnico prihajajoči gostje ne sprašujejo vedno: »Imate *Hallerja, Berthija?*« Včasih pravijo: »Katera medicinska, teološka dela imate?« Iz tega se vidi potreba po *sistematičnem* katalogu, v katerem so vse knjige razvrščene po sistemu glavne razdelitve znanosti, brez upoštevanja formata ali začetnih črk; vendar mora tudi ta hkrati biti še abecedni. Sistematični katalog ima tudi to korist, da so razredi znanosti lažje pregledni in si je tako mogoče pomagati pri tu in tam pojavljajočih se hibah.
8. Končno se ukvarjamo z izdelovanjem *stvarnega kataloga*. V tem katalogu ne bodo v abecednem redu zapisani avtorji, ampak tvarina, toda vedno z opozorilom na avtorje. Kakor je velika uporabnost tega kataloga, tako težko ga je tudi narediti; to je delo mnogih let. Takšen tiskani katalog je nedavno izdal Walther o svojem Bibliopolio Aulico.
9. Čeprav navedeni katalogi zadoščajo za primerno uporabo knjižnice, pa vendar s tem delo kustosov knjižnice še zdaleč ni izčrpano. Lahko nadaljujejo z delom in izpišejo poseben katalog redkosti svoje knjižnice; lahko naredijo *kronološkega*, ki obsega pisatelje po stoletjih, in *geografskega*, ki razvršča pisatelje po deželah; lahko izdelajo *religijski katalog*, v katerem so avtorji prikazani po svoji veroizpovedi, *jezikovnega*, v katerem so prikazani po svoji jezikovni pripadnosti, *topografskega* po mestih izdaje in *tipografskega* po tiskarjih. Skozi tako raznolike vrste katalogov bi bilo na voljo gradivo za mnoge obravnave in primerjave.

Ker pa je koristna *uporaba* nadaljnji glavni namen univerzitetne knjižnice, je

10. knjižnica, brž ko je dopolnjen abecedni katalog, redno dnevno odprta (izvzemši samo nedelje in praznike, tudi sobote, da bi ob slednjih dneh ponovno primer- no uredili vse, kar bi ob pogostih zahtevah po knjigah povzročilo nered), in sicer zjutraj od 10. do 12., popoldne pa pozimi od 2. do 4., poleti od 3. do 5.

ure; v tem času ima vsakdo dostop in pravico, da si v tik ob knjižnici ležeči čitalnici, opremljeni z nujnimi rekviziti, kot so mize, stoli, črnilo in sipa, *naroči* poljubno knjigo za branje ali pregledovanje, vendar pod naslednjimi pogoji:

- a) da bralci knjig ne poškodujejo in da zato niti papirja, na katerega si kaj beležijo, med pisanjem ne položijo na knjigo, niti, še manj, ne vpišejo česa v samo knjigo ali nemara celo iz nje iztrgajo;
  - b) da so knjige pred odhodom ali tudi na kustosovo zahtevo njemu vrnjene, da bi se takoj moglo videti, če na knjigah ni morda prišlo do kakih sprememb ali poškodb;
  - c) da izostane vsako šepetanje in nepotreben hrup, s čimer bi drugi mogli biti moteni, in
  - d) da se bralci, ker je šola muz hkrati šola vljudnosti in dobrih navad, na sploh dostojno obnašajo in si temu nasproti omogočijo, da bodo s strani knjižničnega osebja sprejeti in postreženi z uslužno pripravljenostjo. Zato
11. knjižnični kustosi v svojih knjižničnih oddelkih ne smejo biti navzoči samo izmenično po teden dni, ampak morajo biti dnevno vsi hkrati in zdržema navzoči ves odpiralni čas.

In končno, ker naj bi bila največja prednost te knjižnice *svobodna in neomejena uporaba* v njej razpoložljivih knjig, ki jo je treba omogočiti vsakemu učitelju na tukajšnji univerzi, zato si vsak učitelj omenjene visoke šole lahko pridobi vsakokrat potrebne knjige, proti posebej izstavljenemu potrdilu za vsako knjigo, za uporabo na domu. Prednost, ki jo resnično smemo pričakovati v malo knjižnicah! Kajti tako more, ob upoštevanju svobodne uporabe, vsak univerzitetni učitelj šteti knjižnico skoraj za svojo, pri čemer je uporaba omejena samo s tem, kar neizogibno zahteva dober red, in je mogoče bolj ugodna od posesti lastne knjižnice. Vendar bodo morali učitelji, ki se želijo posluževati te predprave, upoštevati naslednji točki:

- a) da pri obsežnejših delih ne vzamejo na dom vseh delov hkrati, ampak drugega za drugim, da bi s tem ne bila uporaba knjižnice za druge bralce preveč omejena, in
- b) da vsakih 8 dni izposojene knjige vrnejo, nakar pa si jih, če bo razvidno, da so knjige hranjene snažno in v dobrem stanju, lahko z novim potrdilom znova sposodijo za 8 dni.

Catalogus Auctorum.

A.

Auctorum nomina et Librorumtituli	Impressionis			Com- pactum	Cista et Series
	locus	annus	forma		
D : Ambrosii Mediol. Episc: Opera omnia	Parisiis	1549	Fol.	Franzb.	II.B.

Catalogus Anonymorum

B.

Librorum Tituli	Impressionis			Com- pactum	Cista et Series
	locus	annus	forma		
Doctrina Ecclesiae Christi primorum quinque Saeculorum	Claudio- poli	1637	octav.	Lederb.	X. F.

Prevedel: Branko Berčić

AVSTRIJSKA BIBLIOTEČNA INSTRUKCIJA IZ LETA 1778 IN LJUBLJANSKA LICEJSKA KNJIŽNICA

UDK 025.2/.6(436-89)"1778"

UDK 027.7(497.4 Ljubljana)

Branko Berčič

S humanistično miselnostjo prežeto znanstveno in literarno delovanje je ob razcvetu tiskanih knjig in z reformacijskim verskim in kulturnim gibanjem že v 16. stoletju sprožilo močno rast fondov dotedanjih samostanskih in plemiških knjižnic in ustanavljanje novih knjižnic (mestnih, univerzitetnih) ter podpiralo zamisli o javnih knjižnicah, ki naj bi bile splošno dostopne, založene s knjigami z najrazličnejših strokovnih področij, odprte ob določenem času in brezplačne. V tem smislu so za prosvetljevanje preprostega ljudstva začeli po angleških, nemških in francoskih deželah ustanavljati župnijske knjižnice, bralna društva z izposojevalnimi knjižnicami in javne mestne knjižnice. Od začetka 17. stoletja so se začele pojavljati prve javne znanstvene knjižnice, kot npr. Bodleiana v Oxfordu (1602), Ambrosiana v Milanu (1607), Angelica v Rimu (1614), Mazarina v Parizu (1645) in malo pozneje Kraljeva knjižnica v Parizu (1735) in knjižnica v Britanskem muzeju v Londonu (1759); takšni preobrazbi pa so sledile tudi starejše in novo nastajajoče univerzitetne knjižnice ter v večjem ali manjšem obsegu tudi dotedanje rodbinske kraljevske, knežje ali plemiške grajske knjižnice. Med Slovenci sta iz tega časa in gibanja znana dva izrazita primera: knjižnica protestantskih deželnih stanov v 16. stoletju in knjižnica Academiae operosorum v 18. stoletju.

Ob tem, ko so postajale javnosti odprte in dostopne širšemu krogu izobražencev, so morale zlasti velike znanstvene knjižnice primerno prilagoditi tudi svoje prostore in poslovanje.

Začela se je uveljavljati nova dvoranska in baročno oblikovana knjižnica, novo javno vlogo teh knjižnic in njihovih bogatih knjižnih fondov pa so usmerjali tudi prvi teoretiki in utemeljitelji bibliotekarske stroke. Vodilna med njimi sta bila francoski bibliotekar Gabriel Naudé s prvim novoveškim teoretičnim delom o knjižničarstvu (*Advis pour dresser une bibliothèque*, 1627) in nemški bibliotekar Gottfried Wilhelm Leibniz (*Meditation über die best Art das Buchwesen zu reformieren*, 1688, in *Consilium de Ordinanda*), ki sta s svojim razmišljanjem in

strokovnim delom postavila temelje sodobnemu razvoju knjižničarstva. Poudarjala sta svobodno uporabljanje knjižnic in knjig kot vira informacij za znanstveno delo, sistematično oblikovanje knjižničnega fonda s temeljnimi deli z vseh strokovnih področij, strokovno ureditev knjižnic in obdelavo knjig za knjižnične kataloge, vsakomur odprt dostop v knjižnico in do knjig ter pomembnost položaja knjižnic v družbi in skrb ustanoviteljev za njihovo stabilno poslovanje. K uveljavljanju knjižničarstva in razvoju bibliotekarske stroke pa so prispevali tudi nekateri drugi avtorji sočasnih del o knjižnicah, kot npr. P. L. Jacob (*Traicté de plus belles bibliothèques publiques*, 1644), J. Dury (*The Reformed Library Keeper*, 1650), J. H. Hottinger (*Bibliothecarius quadripartitus*, 1665) ter avtorji splošnih in specialnih bibliografij (C. Gesner, 1545; Van Beughem, 1688; J. Tritheim, 1494, 1495; J. Pits, 1619; G. W. Panzer, 1793, idr.) oziroma enciklopedij (od P. Skalića, 1559, do D. Diderota in J. R. d'Alemberta, 1751).

Širšo dostopnost do knjižničnih fondov in strokovno organiziranje javnih knjižnic so pospeševale tudi prosvetljske reforme v posameznih državah in družbeni premiki ob sekularizaciji fevdalnih oziroma cerkvenih posesti, francoski meščanski revoluciji, prebujanju nacionalne zavesti med narodi in ob nastopajoči družbeni socialni preobrazbi. V strokovno poslovanje knjižnic pa je ob koncu 18. stoletja s svojimi ukrepi prvič posegla tudi država. Po svetu najbolj odmevni so sicer bili ukrepi francoske revolucijske oblasti v letih 1789-1798, ki so uveljavljali pojem in vlogo nacionalne knjižnice, vlogo knjižnic v državni izobraževalni politiki in vrsto navodil za strokovno delovanje knjižnic. Vendar velja za prvi in najstarejši državni ukrep na področju knjižničarstva v Avstriji sprejeto navodilo iz leta 1778. Ob takrat potekajoči sekularizaciji so podržavljene samostanske knjižnice prepuščali knjižnicam univerz in licejev ter novoustanovljenim javnim deželnim študijskim knjižnicam. Sprejeta državna instrukcija je bila namenjena vsem univerzitetnim in licejskim knjižnicam in je obsegala obvezna navodila o razvrščanju knjig, o njihovi postavitvi in signiranju, o izdelavi knjižničnih katalogov (osnovni avtorski, akcesijski, sistematski, stvarni, posebni) ter o dostopnosti in uporabi knjižnice.

Instrukcijo za vse univerzitetne in licejske knjižnice (*Instruktion vorgeschrieben für alle Universitäts- und Lycealbibliotheken*) je predpisal dekret dvorne študijske komisije števil. 628 z dne 30. aprila 1778. Za njenega avtorja velja takratni predstojnik dvorne komisije Franz Stephan Rautenstrauch (rojen 26. 7. 1734 v kraju Platten pri Jachynovu v Češkem Rudogorju, umrl 30. 9. 1785 v kraju Egger na Madžarskem; torej ne Stephan Rautenbach, roj. 1785, kot navaja J. Dolar, *Spomin človeštva*, Lj. 1988, str. 347). Bil je teolog, benediktinski menih in od leta 1773 skupni opat samostanov v Břewnowu (pri Smichovu) in Braunavu. Kot učitelj cerkvenega prava jozefinske usmeritve je bil od leta 1774 študijski direktor teološke fakultete v Pragi in od leta 1775 tudi teološke fakultete na Dunaju. Leta 1777 je postal direktor prenovljene Univerzitetne knjižnice na Dunaju (njen stari fond je prešel v Dvorno knjižnico), ki je ob sekularizaciji prevzela knjižnične

fonde ukinjenih jezuitskih samostanov (1773), in predstojnik Dvorne komisije za kulturne zadeve. Bil je avtor teoloških kanonskih del s področja cerkvenega prava in programa za študij pastoralne teologije ter tvorno sodeloval pri ustanavljanju glavnih semenišč (Generalseminarien). Z ureditvijo in delovanjem knjižnice se je mogel spoznati že kot menih in opat pri benediktincih, enem knjižničarsko najbolj pomembnih samostanskih redov, ter pozneje v stari dunajski univerzitetni knjižnici (ustanovljeni 1384) in pri njenem prenavljanju; vsekakor je poznal tudi organizacijo in poslovanje dunajske Dvorne knjižnice. To ga je usposabljal, da je kot vodja pristojne dvorne komisije pripravil prvo državno strokovno navodilo za delovanje avstrijskih univerzitetnih in licejskih knjižnic, ki je vplivalo tudi na začetni razvoj bibliotekarske stroke pri Slovencih.

Instrukcija in njena določila so bila obvezna za vse dotedanje in novoustanovljene univerzitetne knjižnice na Dunaju, v Pragi, Gradcu, Innsbrucku, Krakovu in Lwowu ter licejske knjižnice v Linzu, Salzburgu, Olomoucu, Ljubljani, Gorici in Celovcu. Poglejmo, kako je bilo v Ljubljani.

V samostanu leta 1773 razpuščenega jezuitskega reda v Ljubljani je 28. junija 1774 izbruhnil požar, iz katerega je bilo rešenih samo 637 del nekdanje bogate samostanske knjižnice. Po odloku cesarice Marije Terezije, potrjenem v listini z dne 16. novembra 1774, so bile te knjige predane ljubljanskemu liceju »za povečanje tu se nahajajoče za splošno uporabo ustanovljene knjižnice«. Ta temeljni fond bodoče Licejske knjižnice, ki ga je leta 1775 podrobno popisal deželni svetnik Leopold von Lichtenberg, ter druge začetne darove iz družinskih oziroma osebnih knjižnic (Raigersfeld, 1774; Peer, 1778) in iz prevzetih knjižnic razpuščenih samostanov (Bistra, 1782; Kostanjevica, 1785; Devin, 1786) ter Poljedelske družbe (1787) je v prostorih ljubljanske redute pri sv. Jakobu od leta 1775 dalje zbiral in hranil nekdanji jezuit in gimnazijski prefekt Innozenz von Taufferer. S prevzetimi knjigami so prihajali tudi katalogi oziroma popisi teh knjižnic, vendar se ne na uradno zahtevo 28. septembra 1783 za izdelavo popisa najboljših dvojnic prevzetih del ne na pobudo, naj, če potrebuje, zahteva nastavitev pisarja za čistopis izdelanih katalogov, Taufferer ni lotil niti spiska dvojnic niti kataloga.

Šele na podlagi zahteve pristojne dvorne pisarne (19. decembra 1788) o popisu knjig ukinjenih samostanov je po odločbi gubernija z dne 12. januarja 1789 ljubljanski okrožni urad moral predlagati nekoga, ki bo s sodelovanjem pisarja to delo opravil po določenih državne bibliotečne instrukcije iz leta 1778. Tako je bil 11. aprila 1789 za kustosa (varuha) zbranih knjižnih fondov imenovan tedanji učitelj filozofije na ljubljanskem liceju Franz Wilde, ki je ob pomoči pisarja Franca Brateta takoj začel z urejanjem in popisovanjem gradiva. Že 5. junija 1789 pa je okrožni urad zahteval poročilo o načrtovanju in poteku dela, v katerem je Wilde med drugim pojasnjeval: Po ukinitvi Kmetijske družbe v letu 1787 je zbiranje knjig osirotelo; gradivo se nahaja v najbolj žalostnem stanju; nihče ni skrbel za ustrezno hranjenje knjig, ostale so zaprte in prepuščene zobu časa; vselili so se

prah, plesen in trohnoba; pri združevanju samostanskih knjižnic z Licejsko knjižnico so začeli knjige neprevidno in brez vsakega reda križem kražem postavljati; njegova prva skrb je bila osvoboditi knjige prahu, plesni in trohnobe ter sobe prezračiti in očistiti; nato si je prizadeval lotiti se novih katalogov, ker so bili obstoječi popisi zelo nepopolni; razvrščanje, oštevilčevanje in predpisom ustrezno klasificiranje pa zahteva železno potrpljenje.

Na podlagi tega poročila je dvorna komisija v septembru 1789 zahtevala začasno ustavitev dela, dokler ne bodo vzpostavljeni najpotrebnejši pogoji za ureditev knjižnice. Vendar je Wilde z urejanjem in popisovanjem knjižnega fonda nadaljeval in do 26. novembra 1789 sestavil prvi del popisa, v katerega je uvrstil gradivo iz knjižnic jezuitov iz Ljubljane, generalnega vikarja Peera, kartuzijanov iz Bistre, diskalceatov iz Ljubljane, Kmetijske družbe iz Ljubljane in cistercijanov iz Kostanjevice; do konca junija 1790 pa je (sam, brez pisarja Brateta) v popis vključil še knjižnice avguštincev iz Ljubljane, cistercijanov iz Stične, servitov iz Devina ter rokopisne kodekse in nekaj naknadno vpisanih knjig, vsega skupaj ok. 13.333 del v 19.414 zvezkih in 5050 zvezkov dvojnic.

Ta Wildejev *Verzeichnis der Laibacher akademischen Büchersammlung* (oziroma *Catalogus librorum bibliothecae lycei labacensis*), ki je bila shranjena v gimnazijskem poslopju pri sv. Jakobu, pa je bil samo delno sestavljen po določilih državne bibliotečne instrukcije iz leta 1778. Knjige so bile v njem najprej razvrščene po posameznih knjižnicah in znotraj tega razdeljene po glavnih strokah, v vsaki stroki razvrščene po formatih in v vsakem formatu urejene po abecedi avtorjev ali naslovov del. Tako sta bili v popisu upoštevani samo prvi dve točki instrukcije, sortiranje in razvrstitev knjig, vendar brez lokacijske oznake (signature), torej brez osnovnega pogoja za sestavitev osnovnega kataloga.

Potem ko se je v avgustu 1790 na svoji poti na Reko novi cesar Leopold II. ustavil v Ljubljani in med drugim obiskal tudi licej ter njegovo bodočo knjižnico (25. avgusta), so bila v izpraznjenem frančiškanskem samostanu pospešena preurejevalna dela za vselitev novih uporabnikov, med njimi tudi za potrebe liceja in njegove knjižnice, ki je bila z dvornim dekretom 15. januarja 1791 tudi formalno ustanovljena. V avgustu tega leta se je začela selitev knjižničnega fonda v nove licejske prostore. Pri tem je Wilde v skladu z instrukcijo iz 1778 z združevanjem dotedanjih različnih knjižnih zbirk izoblikoval enoten knjižni fond, izločil dvojnice in neuporabna dela, vse bodoči uporabi namenjene knjige pa glede na strokovne oddelke in formate uredil po abecedi ter novo postavitev knjižničnega fonda dokončal do 15. novembra 1791. Odslej so bile v dveh sobah nameščene knjige tri dni v tednu na voljo licejskim učiteljem (v skladu s točkama 10 in 11 instrukcije iz leta 1778).

Medtem si je Wilde prizadeval za pridobitev občasnih ali rednih uslužbencev, ki bi poleg postrežbe bralcev, pisarniških in pomožnih del in po delovnem progra-

mu, predloženem 27. julija 1793, sodelovali pri bibliografskem popisu razpoložljivih literarnih del, pri popisu dvojnic in pri sestavi kataloga o obstoječem knjižničnem fondu. Pri teh opravilih so občasno sodelovali pisarji Jožef Antončič (1790–1793), Friedrich Strohmayer (1793–1795) in Franc Hladnik (1795–1796) ter končno prvi redni skriptor Matija Kalister (1799–1803). V teh letih je bil najprej sestavljen (11. novembra 1793) in nato natisnjen načrtovani popis za javno licitacijo deloma sporno odbranih knjižničnih dvojnic: *Verzeichnis der in der öffentlichen Bibliothek des k. k. Lyzäums zu Laibach vorhandenen Duplikate, welche durch öffentliche Versteigerung, die den 1. Tag des Monats Mai 1794 im Lyzäl-gebäude den Anfang nehmen ... Gedruckt bei Ignaz Edl. v. Kleinmayr, 1794.*

V letu 1800 so pod Wildejevim vodstvom začeli sestavljati nov, tako imenovani znanstveni katalog vseh dotlej pridobljenih knjig, in sicer s posebnim ozirom na postavitev knjig v knjižnici in na potrebe obstoječih šolskih ustanov v Ljubljani. In 20. marca 1803 je bil dokončan in s platnicami v rjavem usnju povezan knjižni katalog z naslovom: *Bibliothecae Caes. Reg. Lycei Labacensis in Dukatu Carnioliae Catalogus. Partes IV. Cum indice generali Autorum et Operum.* V njem je knjižni fond sistematično razdeljen na štiri dele:

I. teologija, II. cerkvena zgodovina in pravo, III. geografija in zgodovina s pomožnimi vedami in IV. vse ostale knjige. Vsak del je razdeljen na strokovne oddelke (prvi na 5, drugi na 3, tretji na 8, četrti na 9, skupno na 27 oddelkov). Knjige vsakega oddelka so najprej razvrščene po formatih, dela vsakega formata pa nato po abecedi avtorjev ali vsakokratne stvarne značnice, razen v kronološko urejenem oddelku cerkvenih očetov. Knjige so v katalogu vpisane s tekočo številko, naslovom dela in številom zvezkov, na koncu kataloga pa je splošno kazalo avtorjev in del. Vpisanih je 9282 del v 13.239 zvezkih. Na hrbtu knjižnega kataloga je napis: *BIBLIOTHECAE CAES. REG. LYCEI LABACENSIS CATALOGUS.*

Katalog je bil načelno izoblikovan po določilih in vzorcu v bibliotečni instrukciji iz leta 1778 (točke 1, 2, 3, 4, 5 in 6), vendar brez opreme knjig in kataloga s povezovalno lokalno signaturo (3. točka instrukcije) in brez upoštevanja predpisanega popisnega vzorca (5. točka, prilogi A in B). Tako je bil pravzaprav sestavljen že Wildejev popis fonda za Licejsko knjižnico iz let 1789–1790; razlikujeta se samo po tem, da je slednji temeljil na izvoru gradiva (vključenih knjižnic), novi pa na enovitosti vsega dotlej zbranega knjižnega fonda. Knjižni fond je bil razdeljen samo na štiri glavne strokovne dele in preslabo razčlenjen v strokovne oddelke, tako da so bila v nekaterih strokovnih oddelkih zbrana zelo raznovrstna dela (npr. zgodovinska dela in romani). Zaradi manjkajočih signatur novi katalog ni mogel biti ne popoln osnovni oziroma abecedni katalog ne znanstveni katalog, ampak samo nadomestek akcesijskega in nepopolnega lokalnega kataloga. Zmotno je bilo gledanje, da je ob enakem zapovrstju knjig v katalogu in na knjižničnih policah iskano knjigo s precejšnjo gotovostjo moč hitro najti in jo pozneje spet vrniti na pripadajoče ji mesto. Pri pisanju kataloga tudi niso predvideli dovolj

praznega prostora za dopisovanje novih del; zato so morali takoj nastaviti do-datek h katalogu (*Supplementum*), v katerem je bil dotok knjig sicer vpisan v ustrežne strokovne oddelke, toda brez upoštevanja formatov in abecednega reda. Težave je povzročalo tudi sicer ne dovolj pregledno abecediranje, saj sta bili upoštevani samo prvi dve črki imena oziroma naslova. Zaradi vsega tega se je vse bolj podirala skladnost med stanjem v katalogu in na knjižničnih policah, zamudno je postajalo iskanje in negotovo vračanje knjig ter otežkočeno vzdrževanje reda v knjižnem fondu. Knjižnica je ostajala tudi brez vseh drugih katalogov (sistematični, stvarni, specialni katalogi), kot jih je predpisovala biblioteka instrukcija iz 1778. Že od leta 1794 naprej, ko je bila v knjižnici urejena tudi večja čitalnica, za obiskovalce odprta vsak dan po dve uri, pa je bila v celoti uveljavljena javna dostopnost in uporaba knjižnice za študijske potrebe (10. in 11. točka instrukcije iz leta 1778).

Pomanjkljivosti v strokovni ureditvi in pri poslovanju knjižnice (podrobno jih je analiziral poznejši skriptor in kustos Konrad Stefan v svojem zgodovinskem pregledu o razvoju knjižnice iz leta 1907) so začeli kmalu zaznavati Wildejevi nasledniki. Z nastopom francoske zasedbene uprave je Wilde dal ostavko (1809) in novi provizorični bibliotekar je postal Michael Lieb (januar–oktober 1810), sicer profesor zgodovine na takratni ljubljanski fakulteti. Ta je v svojem poročilu 5. junija 1810 ugotavljal: Knjižnični fond je zastarel; bibliotekar potrebuje več let, da spozna ureditev in lokacijo knjig, ker knjige nimajo lokalnih signatur, ki manjkajo tudi v katalogu; zaradi pomanjkanja prostora so knjige enake vsebine shranjene na različnih mestih. Njegov naslednik Hieronymus Agapito (1810–1812) je k temu dodal (1811), da je knjižni fond zelo neurejen in postavljen v dveh vrstah.

V letu 1821, ko je po vrnitvi avstrijskih oblasti knjižnico kot bibliotekar vodil Matija Kalister (1813–1828), so ponovno ugotavljali, da ni na voljo noben popoln katalog, da knjige še niso žigosane in da nimajo lokalne signature. Zato je po sklepu dvorne študijske komisije iz junija 1821 gubernij Kalistra 20. julija 1821 opozoril, da morajo biti knjige na naslovni strani opremljene z lastniško štampljko in da je od vseh zahtevanih katalogov treba z vsem prizadevanjem dokončati predvsem osnovni abecedni katalog, ki mora z dodatnimi vpisi novih knjig stalno kazati evidenco razpoložljivega knjižnega zaklada. Vendar Kalister in njegova takratna skriptorja Luka Martinak (1820–1823) in Mihael Kastelic (od 1825) niso izpeljali nobene teh nalog. Navodila državne biblioteka instrukcije iz leta 1778 za strokovno ureditev in poslovanje univerzitetnih in licejskih knjižnic so v ljubljanski Licejski knjižnici še nadalje ostajala samo delno uveljavljena.

V takšnih pogojih delujočo Licejsko knjižnico v Ljubljani je gubernij 15. septembra 1825 obvestil, da je dvorna študijska komisija izdala novo splošno biblioteka instrukcijo za univerzitetne, licejske in študijske knjižnice. Vodja knjižnice Matija Kalister je kmalu zatem težko zbolel in se ni mogel spoprijeti s predpisano reorganizacijo knjižnice (umrl je leta 1828). S to zahtevno nalogo se

je moral začeti ukvarjati njegov naslednik Matija Čop, bibliotekar Licejske knjižnice v Ljubljani v letih 1828–1835.

Literatura

1. Grassauer, Ferdinand. Handbuch für österreichische Universitäts- und Studien-Bibliotheken sowie für Volks-, Mittelschul- und Bezirks-Lehrerbibliotheken Österreichs. Wien, 1883, str. 171-175.
2. Stefan, Konrad. Geschichte der Entstehung und Verwaltung der k. k. Studien-Bibliothek in Laibach. Laibach, 1907, str. 5-68.
3. Dolar, Jaro. Med koncem in začetkom. V : Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice I. Ljubljana, 1974, str. 7-16.
4. Berčič, Branko. Bibliotekarska stroka in ustanove ter njihov razvoj na Slovenskem. (Informativni pregled). V : Informativni kulturološki zbornik. Ljubljana, 1995, str. 103-107.
5. Berčič, Branko. Sooblikovali so slovensko nacionalno knjižnico (1784–1992). V : Petdeset let Narodne in univerzitetne knjižnice (Zbornik NUK; V). Ljubljana, 1996, str. 20-21.
6. Wildejev katalog Licejske knjižnice v Ljubljani iz leta 1803 (Arhiv NUK).